

ТЕМА БІЛОРУСЬКОЇ МОВИ В МІСЦЕВИХ ПРОРОСІЙСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ (НА ПРИКЛАДІ TELESKOP-BY.ORG)¹

Польовий Т. Є.,

кандидат політичних наук,

асистент кафедри міжнародної інформації

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: 0000-0002-7908-6606

Стаття присвячена проблемі висвітлення теми білоруської мови в проросійських інтернет-ЗМІ Білорусі. Відзначено приналежність ресурсу Teleskop-by.org до мережі проросійських пропагандистських медіа, яка транслює ідентичні наративи. Встановлено, що цьому ресурсу притаманна різка, а місцями й агресивна риторика стосовно незалежної Білорусі як держави загалом та білоруської мови зокрема. Значна увага акцентується на співіснуванні білоруської і російської мов у Республіці Білорусь. Виявлено, що авторами ставиться під сумнів факт існування окремої від російської білоруської мови, звертається увага на її провінційність і другорядність. Таким чином, акцентуючи на спорідненості двох етносів і мов, білоруському суспільству нав'язується російська ідентичність, яка значною кількістю авторів цього медіаресурсу позиціонується як домінуюча порівняно із білоруською. Проаналізовано основні тези, які пропагуються авторами Teleskop-by.org. Зокрема, в публікаціях вказується на загрози, які виникають для російської мови на фоні діяльності агресивно налаштованих проти всього, пов'язаного з Росією, «націоналістів-білорусизаторів». Встановлено, що автори цього ЗМІ вбачають у явищі білорусизації потенційну небезпеку та загрозу для «руського мира» в Білорусі загалом і російської мови зокрема. Наприклад, відсутність топоніміки або реклами російською мовою позиціонується авторами публікацій як кроки, спрямовані на знищення російської мови в Білорусі. Пропагується твердження, що принципова білоруськомовність здебільшого свідчить про антиросійські політичні погляди носія. Попри те, що більшість авторів висловлюються за рівноправність обох державних мов, вказуючи при цьому на важливість російської мови та її значення на формування білоруської ідентичності і свідомості, в окремих публікаціях фактично просувається ідея поділу білорусів на російськомовних і білоруськомовних.

Ключові слова: білоруська мова, російська мова, білорусизація, націоналісти, «білорусизатори», «руський мир».

Постановка проблеми. Упродовж останніх років у білоруському інформаційному просторі спостерігається підвищений інтерес до проблеми білоруської мови в Республіці Білорусь. Особливо активно це питання висвітлюється проросійськими інтернет-ЗМІ, які є одним з основних джерел інформації для громадян Білорусі. У цьому контексті привертає увагу те, що в окремих ресурсах піддається сумніву факт існування окремої від російської білоруської мови зокрема та окремого білоруського етносу загалом. Такий наратив цілком вписується в доктрину «руського мира», яка активно пропагується через мережу проросійських ЗМІ в Білорусі.

Мета статті – з'ясувати, як висвітлюється тема білоруської мови в проросійських інтернет-ЗМІ Білорусі.

Виклад основного матеріалу. У опублікованій наприкінці 2018 року доповіді британського Королівського інституту міжнародних відносин (Chatham House) «Громадянське суспільство під російською загрозою: вироблення стійкості в Україні, Білорусі, Молдові» Республіка Білорусь названа найуразливішою перед російським впливом серед країн Східного партнерства. Серед основних факторів, що визначають вразливість, з-поміж іншого названо засилля російської мови та поширення проросійських матеріалів в ЗМІ. Зокрема, авторами відзначається, що домінування російської мови над соціокультурним ландшафтом сприяє поширенню наративів про «руський мир» і є ключовим середовищем, що сприяє впливу російської пропаганди [1].

Поширення проросійських матеріалів у Білорусі здійснюється через мережу пропагандистських інтернет-ЗМІ. Згідно з класифікацією джерел дезінформації і пропаганди стосовно Білорусі,

¹ Стаття підготовлена в рамках Visegrad Scholarship Program на базі кафедри міжнародних відносин і сучасної історії, факультету історії і міжнародних відносин Білостоцького університету (Республіка Польща).

здійсненої білоруським дослідником Андреем Єлісеєвим, такі ресурси, як Teleskop-by.org, Politring, Вместе с Россией/Ross-bel.ru, Imhoclub.by та ін., є «найагресивнішими джерелами, які цілком або майже повністю фокусуються на висвітленні білоруської тематики, регулярно розміщують власні (ексклюзивні) матеріали із наявною дезінформацією і пропагандистськими наративами з частим використанням мови ворожнечі» [2].

У цій статті здійснено спробу аналізу контенту сайту Teleskop-by.org. Це дослідження проводилося з використанням методу моніторингу з елементами якісного контент-аналізу для встановлення загальної риторики та спрямованості висвітлення вибраних тем і матеріалів, що публікуються в конкретному ЗМІ.

Хоча вибраний ресурс і не належить до числа найвідвідуваніших у Білорусі, однак він формує мережу згаданих вище інтернет-ЗМІ, яка впродовж останніх років демонструє тенденцію до зростання в якісному і кількісному відношеннях [3]. Згідно із статистичними показниками за жовтень 2020 року, кількість унікальних відвідувачів сайту становила 19 033 відвідувань за день, за загальної кількості переглядів 92 195. А відповідні показники за місяць становлять 579 тисяч відвідувачів у разі 2,63 млн переглядів [4].

Чимала частина матеріалів ресурсу Teleskop-by.org містить тексти, присвячені проблемі білоруської мови в Республіці Білорусь. Відзначимо, що питання мови часто використовується для досягнення певних політичних цілей і є доволі чутливою політизованою темою, котра здебільшого розглядається в контексті її співіснування із російською мовою. Вона позиціонується як гарант збереження білоруської ідентичності, культури та невід'ємний елемент етнічної самосвідомості білоруського народу [5]. При цьому зазначається, що «російська мова була рідною для білорусів і в дорядянський період. Тому ні про яку русифікацію білоруського народу не лише в XX столітті, але і навіть у XIX столітті не може бути і мови» [6]. Отже, однією із ключових тез, яка пропагується цим ЗМІ, є спорідненість білоруської і російської мов та етносів: «наші предки вважали себе *«русскими»*, русинами і своєю рідною мовою називали *«русский язык»* [7]. Фактично, з огляду на мовну спорідненість, білоруська мова зображується другорядною і трактується як культурне доповнення до основної національної мови, своєрідний провінційний варіант мови російської: «Сама спорідненість мов полягає в їх назві – «белоРУССКИЙ язык, РУССКИЙ язык... Йдеться про дві варіації нашої рідної мови. Перша більшою мірою наша місцева, а інша – загальноруська... Ми ж також Русь, тільки не московська, а Біла, БелоРУССИЯ, БелаРусь і наша самосвідомість – белоРУСИ» [8]. Закономірно на цьому фоні виглядають пропозиції визнати російську мову національним надбанням та рідною і національною мовою білорусів на державному рівні [9; 10; 11]. Тому поширення російської мови в Білорусі розглядається як цілком закономірний результат природного процесу. Оскільки «білоруси і росіяни – не просто братні народи, а народи – сіамські близнюки. Це результат первісної етнокультурної близькості і багатовікового спільного проживання» [12]. Зміст і суть проаналізованих матеріалів, на наш погляд, повноцінно передає така цитата: «Наші співвітчизники повинні зрозуміти одну просту думку: їм нічого соромитися, що вони не розмовляють рідною мовою. Розмовляють. І ця мова – російська. Те, що білорус повинен розмовляти білоруською, – абсолютно безглуздо і розраховано на людей з низьким IQ» [13].

Чималу увагу автори Teleskop-by.org надають феномену так званої білорусизації та вбачають у ньому потенційну загрозу. Процес білорусизації, як зазначається, ще не набрав масового характеру, однак уже запущений і розвивається [14]. Трактується це як цілеспрямована політична кампанія, покликана відторгнути все російське, відмова від будь-яких зв'язків з Росією, її культурою та історією. Тому небезпека вбачається не в самій білорусизації як національному проєкті, а в його загрозі для російського проєкту в Білорусі і російській мові як його невід'ємної складової частини. Позаяк «російська мова є одним з основних стовпів об'єднання білорусів і росіян у спільних проєктах, таких як Союзна держава і ЄАЕС. Це наше спільне культурне надбання, наша спільна історична пам'ять, спільна історія та ідентичність» [15]. Загалом, проросійська пропаганда активно експлуатувала образ небезпечного білоруського націоналізму з намаганням його маргіналізувати [16].

У чималій кількості публікацій тема мови розглядається в контексті негативного впливу так званих «націоналістів» і «білорусизаторів». У таких текстах спостерігається дискурс на протистояння із «змагарами» і «білорусизаторами», які «під приводом відродження рідної мови намагаються протиставити білоруську мову російській, зарахувати російську мову в розряд іноземних..., тим самим протиставити білорусів і росіян один одному як абсолютно різні народи, які не мають нічого спільного між собою» [17]. При цьому відзначається, що між білорусизацією і дерусифікацією дуже тонка межа [18].

Матеріали, розміщені на Teleskop-by.org, загалом свідчать, що наявна мовна політика в Білорусі загалом схвалюється авторами і відповідає інтересам населення: «Те, що російська мова ширше використовується в суспільному просторі – це не «змова русифікаторів», як вважають наші націоналісти, а простий наслідок того, що вона ширше використовується білорусами в побуті» [19]. При цьому піддається критиці період 1991–1994 років, коли «націоналісти, які дорвалися до влади, проголосили білоруську мову єдиною державною, почали примусову білорусизацію в багатьох сферах суспільного життя,

стали створювати образ ворога навколо всього російськомовного, «*русского*», російського [20]. Дискурс, у якому висвітлюється мовне питання на Teleskop-by.org, спрямований на представлення білоруської мови у дещо негативному і неоднозначному контексті стосовно російської мови, яка іноді зазнає утисків і потребує більшого захисту. Крім того, «зменшення використання російської мови в Білорусі невідвратно приведе до поступової дерусифікації всієї нашої культури, і, як наслідок, до змін геополітичних вподобань населення» [21]. Відзначимо, що тема утисків російської мови в Білорусі озвучувалася і вищими посадовими особами Російської Федерації. Зокрема, занепокоєння з цього приводу висловлював міністр культури Російської Федерації Владімір Медінський, який закликав міністра культури Білорусі Юрія Бондаря звернути увагу на захист російської мови в Білорусі [22].

Пропагується думка, що в суспільстві білоруська мова є джерелом постійних конфліктів і суперечок, які зазвичай провокують націоналісти та представники прозахідної опозиції, яких називають головними винуватцями занепаду білоруської мови [23]. В такому контексті білоруська мова позиціонується як «мова барикад і крові, мова жорстоких націоналістичних чисток і мова виклику» [24]. З огляду на це констатується, що «загрозу для Білорусі несе зовсім не російська мова, а, власне, спроби націоналістів під виглядом національного відродження нав'язати білорусам комплекс жертви і зачистити їхню національну пам'ять від спільної з росіянами культурно-історичної спадщини» [25]. На тлі цього перемога опозиції в Білорусі спричинить наступ на російську мову і погіршення білорусько-російських відносин: «потрібно врахувати, що Координаційна рада (білоруської опозиції) представлена виключно прозахідними активістами. І тому є реальні побоювання, що разом з перемогою Координаційної ради відбудеться автоматичне повернення до конституції 1994 року, усунення російської мови і погіршення відносин з Росією» [26].

Одночасно з цим критикувалася діяльність влади Білорусі, яка, «заграючи з націоналістами, проводила політику білорусизації, культивувала білоруську мову», що розцінювалося як загроза існуванню російської мови в Білорусі. «Націоналісти намагаються зробити білоруську не національною мовою, а інструментом своїх політичних ігрищ. Вдасться зробити їм це чи ні, залежатиме від кожного білоруса і росіянина» [27]. До прикладу, відсутність топоніміки, вивісок або реклами російською мовою позиціонується авторами публікацій як кроки, спрямовані на утиски російської мови в Білорусі: «Незважаючи на те, що російська мова в Білорусі вже понад 20 років має статус державної, в Республіці Білорусь не припиняються спроби обмежити сферу застосування російської мови. Зокрема, російська мова практично повністю виключена з державної транспортної системи. Так, покажчики на дорогах, назви населених пунктів і вулиць, географічних об'єктів (річки, озера і т.д.) виконані тільки білоруською мовою, оголошення в міському транспорті і мінському метрополітені робляться тільки білоруською, зорова інформація на залізничних та автобусних станціях представлена також в основному білоруською мовою [28].

З використанням вищенаведених негативних конотацій формується певний сукупний образ білоруськомовного опозиційно налаштованого громадянина Білорусі, який априорі є ворожим до всього російського: «Сьогодні білоруська мова – це своєрідний маркер, що дозволяє майже миттєво і з 90-відсотковою точністю визначити політичні, громадські та навіть релігійні симпатії людини. Тому що варто нам почути від людини білоруську мову, можна з високою часткою ймовірності припустити, що це: а) противник президента Лукашенка і його політичного курсу; б) ще більший противник Росії, Путіна і «анексії Криму»; в) противник православ'я загалом і Російської Православної Церкви зокрема; г) прихильник «євроінтеграції» Білорусі» [29]. «Вони (білоруськомовні націоналісти) добиваються того, щоб держава увімкнула свій адміністративний ресурс з білорусизації, а це відразу принесе дуже багато проблем, у тому числі ймовірну дискримінацію російської мови, що є прямим шляхом до дестабілізації» [30]. Попри звинувачення так званих «націоналістів-русифікаторів» у діяльності, спрямованій на розкол суспільства, саме використання вищезазначеної риторики, на наш погляд, може з більшою долею ймовірності поляризувати суспільство. Поділ його на білоруськомовну і російськомовну частини, дихотомія «ми» – «вони», зосередження уваги на геополітичних і конфесійних вподобаннях є деструктивним і може трактуватися як приклад використання мови ворожнечі.

Відзначаючи значимість і потенційну конфліктогенність мовного питання в Білорусі [31], наводиться негативний приклад України, де мовне питання є перманентним джерелом внутрішньої та зовнішньої напруженості, і є зразком того, до чого може привести устремління нав'язати «національну мову» як єдиний засіб комунікації, коли значна частина (якщо не більшість) населення розмовляє іншою мовою. Авторами Teleskop-by.org констатується, що Білорусі наразі вдалося уникнути переходу до воєнничого мовного націоналізму. Втім немає жодних гарантій, що цього не станеться в майбутньому [32]. В інших публікаціях говориться, що, попри оптимістичні заяви про вічну дружбу із Росією, Білорусь «безповоротно рухається до моделі моноетнічної держави і етнічного націоналізму за українським взірцем» [33].

Висновки. Таким чином, спроба аналізу вмісту Teleskop-by.org, присвяченого темі білоруської мови в Білорусі, дає підстави говорити, що характерною особливістю для такого роду публікацій є акцентування уваги на проблемі співіснування російської і білоруської мов із зазначенням другорядності

білоруської, як мови локальної і провінційної. Авторами пропагуються проросійські наративи про єдність білоруського і російського народів та їхніх мов. Також окремим публікаціям притаманне намагання розділити білорусів за мовною ознакою на російськомовних і білоруськомовних, політичними та ідеологічними установками та ін. Головною загрозою для сучасної Білорусі авторами Teleskop-by.org вбачається деструктивна діяльність «націоналістів-русофобів», які є антагоністами усього, що пов'язане з Росією, в тому числі й російської мови. При цьому тема білоруської мови є лише елементом пропагандистської інформаційної кампанії, здійснюваної конкретним ЗМІ та мережею, до якої входить такий ресурс у межах Білорусі. Аналізуючи дискурс, у якому на Teleskop-by.org розглядається тема білоруської мови, можна стверджувати, що будь-яка діяльність, спрямована на розвиток білоруської мови та її популяризацію, трактується авторами як русофобія, наростаюча загроза та діяльність, спрямована на протистояння «руському миру».

Polovyi T. The topic of the Belarusian language in local pro-Russian Internet media (the case of Teleskop-by.org)

The article covers the problem of the Belarusian language in the pro-Russian Internet media in Belarus. Noted that the Teleskop-by.org resource belongs to the network of pro-Russian propaganda media, which broadcasts identical narratives. Established that this resource is characterized by sharp and sometimes aggressive rhetoric about independent Belarus as a state in general and the Belarusian language in particular. Considerable attention is paid to the coexistence of Belarusian and Russian languages in the Republic of Belarus. Found that the authors question the existence of a separate from the Russian Belarusian language, emphasizing its provinciality and secondary nature. Thus, emphasizing the kinship of the two ethnic groups and languages, Russian identity is imposed on Belarusian society, which, according to a significant number of authors of this media resource, is positioned as dominant in comparison with the Belarusian one. Analyzed the main theses promoted by the authors of Teleskop-by.org. In particular, the publications point to the threats that arise for the Russian language amid activities of the “belarusizing nationalists” who are aggressively opposed to everything connected with Russia. Established, that the authors of this media see in the phenomenon of belarusianization a potential danger and threat to the “Russian world” in Belarus, in general, and the Russian language, in particular. For example, the lack of toponymy or advertising in Russian is positioned by the authors of the publications as steps aimed at the destruction of the Russian language in Belarus. Promoting the statement that the principled Belarusian-speaking, in the vast majority of cases, indicates the anti-Russian political views of the speaker. Despite the fact that the overwhelming majority of authors support the equality of both state languages, but at the same time point to the importance of the Russian language and its role in the formation of the Belarusian identity and consciousness and in some publications the authors actually promote the idea of dividing Belarusians into Russian and Belarusian-speaking.

Key words: Belarusian language, Russian language, belarusianization, nationalists, “Belarusizers”, “Russian world”.

Література:

1. Boulègue M., Lutsevych O., Marin A. Civil Society Under Russia's Threat: Building Resilience in Ukraine, Belarus and Moldova. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-11-08-civil-society-russia-threat-ukraine-belarus-moldova-boulegue-lutsevych-marin.pdf>.
2. Елисеев А. Кардинальные перемены в антибелорусской дезинформации и пропаганде: анализ количественных и качественных изменений. Исследовательский центр EAST (Eurasian States in Transition). Апрель 2019. URL: <http://east-center.org/wp-content/uploads/2019/04/Belarus-Disinformation-Propaganda-2019-RU.pdf>.
3. Елисеев А. Кардинальные перемены в антибелорусской дезинформации и пропаганде: анализ количественных и качественных изменений. Исследовательский центр EAST (Eurasian States in Transition). Апрель 2019. URL: <http://east-center.org/wp-content/uploads/2019/04/Belarus-Disinformation-Propaganda-2019-RU.pdf>.
4. Статистика відвідуваності Teleskop-by.org. URL: <https://a.pr-cy.ru/tools/traffic/?domain=teleskop-by.org>.
5. Польско-шляхетская трактовка белорусской истории и Русский мир. URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/23/polsko-shlyahetskaya-traktovka-belorusskoj-istorii-i-russkij-mir/>.
6. Лев Криштапович: Феномен белорусской идентичности. URL: <http://teleskop-by.org/2018/11/10/lev-krishtapovich-fenomen-belorusskoj-identichnosti/>.

7. Андрей Геращенко: Наш родной русский язык. URL: <http://teleskop-by.org/2019/02/25/andrej-gerashhenko-nash-rodnoj-russkij-yazyk/>.
8. Андрей Геращенко: Наш родной русский язык. URL: <http://teleskop-by.org/2019/02/25/andrej-gerashhenko-nash-rodnoj-russkij-yazyk/>.
9. Кирилл Озимко: День родных языков. URL: <http://teleskop-by.org/2019/02/26/kirill-ozimko-den-rodnyh-yazykov/>.
10. Андрей Геращенко: Наш родной русский язык. URL: <http://teleskop-by.org/2019/02/25/andrej-gerashhenko-nash-rodnoj-russkij-yazyk/>.
11. Аркадий Вертязин: Русский язык как родной. URL: <http://teleskop-by.org/2017/11/16/arkadij-vertuzin-russkij-yazyk-kak-rodnoj/>.
12. Главные мифы националистов о белорусском языке. URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/30/glavnye-mify-natsionalistov-o-belorusskom-yazyke/>.
13. Андрей Василенко: Как Беларусь стала русскоязычной. URL: <http://teleskop-by.org/2020/06/25/andrej-vasilenko-kak-belarus-stala-russkojazychnoj/>.
14. Открытые и скрытые формы белорусизации. URL: <http://teleskop-by.org/2020/02/04/otkrytye-i-skrytye-formy-belorusizatsii/>.
15. Главные мифы националистов о белорусском языке. URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/30/glavnye-mify-natsionalistov-o-belorusskom-yazyke/>.
16. Польовий Т. Маргіналізація білоруського націоналізму в російських інтернет-ЗМІ (на прикладі Lenta.ru та Regnum). Społeczność międzynarodowa w obliczu przemian: ujęcie wieloaspektowe, Tom 4, A. Kordonska, R. Kordonski (red.), Instytut Nauk Politycznych UWM w Olsztynie, Olsztyn–Lwów 2020. S. 113–123.
17. Польско-шляхетская трактовка белорусской истории и Русский мир. URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/23/polsko-shlyahetskaya-traktovka-belorusskoj-istorii-i-russkij-mir/>.
18. Михаил Бабич: Очень тонкая грань между мягкой белорусизацией и дерусификацией. URL: <http://teleskop-by.org/2019/02/10/mihail-babich-ochen-tonkaya-gran-mezhdu-myagkoj-belorusizatsiej-i-derusifikatsiej/>.
19. Белорусов пытаются разделить по языковому принципу. URL: <http://teleskop-by.org/2020/04/20/belorusov-pytayutsya-razdelit-po-yazykovomu-printsipu/>.
20. Националисты против мовы. Как на уровне лексики раскалывают белорусское общество. URL: <http://teleskop-by.org/2018/06/06/natsionalisty-protiv-movy-kak-na-urovne-leksiki-raskalyvayut-belorusskoe-obshchestvo/>.
21. Белорусов пытаются разделить по языковому принципу. URL: <http://teleskop-by.org/2020/04/20/belorusov-pytayutsya-razdelit-po-yazykovomu-printsipu/>.
22. Министр культуры России просит защитить русский язык в Беларуси. URL: <https://reform.by/ministr-kultury-rossii-prosit-zashhitit-russkij-jazyk-v-belarusi/>.
23. Националисты против мовы. Как на уровне лексики раскалывают белорусское общество. URL: <http://teleskop-by.org/2018/06/06/natsionalisty-protiv-movy-kak-na-urovne-leksiki-raskalyvayut-belorusskoe-obshchestvo/>.
24. ЯЗЫК ВЫЗОВА. Почему белорусский язык перестал быть нейтральным. URL: <http://teleskop-by.org/2018/09/18/yazyk-vyzova-pochemu-belorusskij-yazyk-perestal-byt-nejtralnym/>.
25. Главные мифы националистов о белорусском языке. URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/30/glavnye-mify-natsionalistov-o-belorusskom-yazyke/>.
26. «Ни Лукашенко, ни оппозиция не хотят слышать белорусский народ», – эксперт. URL: <http://teleskop-by.org/2020/09/27/ni-lukashenko-ni-oppozitsiya-ne-hotyat-slyshat-belorusskij-narod-ekspert/>.
27. Трудности перевода: чего мы не знали о белорусском национализме. URL: <http://teleskop-by.org/2019/04/29/trudnosti-perevoda-chego-my-ne-znali-o-belorusskom-natsionalizme/>.
28. Николай Сергеев: Русский язык на Белой Руси. URL: <http://teleskop-by.org/2020/06/13/nikolaj-sergeev-russkij-yazyk-na-beloi-rusi/>.
29. ЯЗЫК ВЫЗОВА. Почему белорусский язык перестал быть нейтральным. URL: <http://teleskop-by.org/2018/09/18/yazyk-vyzova-pochemu-belorusskij-yazyk-perestal-byt-nejtralnym/>.
30. Белорусов пытаются разделить по языковому принципу. URL: <http://teleskop-by.org/2020/04/20/belorusov-pytayutsya-razdelit-po-yazykovomu-printsipu/>.
31. Кошмар националистов: сколько белорусов говорят по-белорусски? URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/24/koshmar-natsionalistov-skolko-belorusov-govoryat-po-belorusski/>.
32. Кошмар националистов: сколько белорусов говорят по-белорусски? URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/24/koshmar-natsionalistov-skolko-belorusov-govoryat-po-belorusski/>.
33. Белорусский этнический национализм. URL: <http://teleskop-by.org/2019/08/16/belorusskij-etnicheskij-natsionalizm/>.